

ZBIGNIEW JACYNA-ONYSZKIEWICZ

ZAKŁAD FIZYKI KWANTOWEJ WYDZIAŁ FIZYKI UNIwersytET IM. A. MICKIEWICZA W POZNANIU
ZBIGONYS@AMU.EDU.PL

MARIA ELŻBIETA SOBANIEC-ŁOTOWSKA

ZAKŁAD PATOMORFOLOGII LEKARSKIEJ UNIwersytET MEDYCZNY W BIAŁYMSTOKU
MARIA.SOBANIEC-LOTOWSKA@UMB.EDU.PL
ORCID: 0000-0002-5521-7819

STANISŁAW TADEUSZ SULKOWSKI

UNIwersytET MEDYCZNY W BIAŁYMSTOKU
SULEK2854@GMAIL.COM
ORCID: 0000-0003-3943-8467

KS. ANDRZEJ KAKAREKO

WYDZIAŁ PRAWA UNIwersytETU W BIAŁYMSTOKU
KANCELARIA@ARCHIBIAL.PL
ORCID: 0000-0001-9644-7779

MIROSŁAW RUCKI

RADOM
M.RUCKI@UTHRAD.PL
ORCID: 0000-0001-7666-7686

EUCHARYSTYCZNE TRWANIE Z PERSPEKTYWY NAUK ŚCISŁYCH

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2018.028>

Streszczenie. Artykuł jest próbą umieszczenia Cudu Eucharystycznego w jego właściwym kontekście językowo-kulturowym, wskazującym na jednoczesne trwanie Ostatniej Wieczerzy i ofiary na Gólgocie. Zarówno tekst biblijny, jak i najstarsze udokumentowane interpretacje wskazują na to, że Jezus rzeczywiście łamał i rozdawał Apostołom chleb jako swoje Ciało, a nie jako symbol swojego ciała. Naukowa ekspertyza Cudu

Eucharystycznego w Sokółce pokazuje, w jaki sposób Hostia Przenajświętsza może być jednocześnie Ciałem Chrystusa i chlebem. Dodatkowo rozważono zagadnienie równoczesności zdarzeń Wieczernika i Golgoty z perspektywy fizyki. Wskazano na istnienie we wszechświecie nieskończonej liczby układów odniesienia, w których te dwa zdarzenia nastąpiły jednocześnie. Z tej perspektywy możliwe jest przyjęcie układu odniesienia, w którym sprawowana obecnie msza św. i przyjmowana Komunia św. odbywają się jednocześnie z krzyżową ofiarą Jezusa Chrystusa, a wierni są w pełni uczestnikami tej ofiary.

Słowa kluczowe: Eucharystia; szczególna teoria względności; cud.

Abstract. Eucharistic miracle from the scientific perspective. The paper is an attempt to put the Eucharistic Miracle into its proper linguistic and cultural context, which points out the Last Supper and death on Golgotha as simultaneous events. Both biblical text and documented earliest interpretation of Eucharist emphasize that Jesus really was breaking and giving to Apostles the bread as His true body, not as a symbol of His body. The scientific expertise of the Eucharistic Miracle at Sokolka (Poland) reveals how the Holy Host may be simultaneously the bread and the Body of Christ. Additionally, the paper discusses the issue of simultaneous events from the perspective of physics. It was emphasized that there are infinite number of reference systems in the Universe, where these two events (Jesus' Last Supper and agony on the cross) took place at the same time. Thus, it is possible and reasonable to assume, that there is a reference system that views any of today's Holy Mass as a simultaneous event with the Jesus' death on the cross, and the faithful are true participants of this very offering.

Keywords: Eucharist; special theory of relativity; miracle.

WPROWADZENIE

W swojej homilii dotyczącej Cudu Eucharystycznego w Sokółce abp Edward Ozorowski zaznaczył: „Chociaż przeto wszędzie tam, gdzie sprawowana jest Najświętsza Ofiara, dokonuje się Cud Eucharystyczny, to jednak w Sokółce został On zdwojony. Cud wiary został umocniony cudem empirycznym. W Sokółce rodzi się na nowo nadzieja dla świata. Bo Bóg jest wśród swego ludu”¹. Czy można jednak mówić o empirycznym doświadczeniu w przypadku prawd wiary? Czy metodologia nauk empirycznych nie wyklucza doświadczenia wiary?

¹ Sokółka, 2 października 2011 r. Cyt. za: H. Bejda, *Cud Eucharystyczny. Sokółka – przesłanie dla Polski i świata*, Kraków 2012.

Tożsamość nauk przyrodniczych określa nagłośniona przez Darwina metodologia naturalistyczna, przyjmująca, że badania należy prowadzić tak, jakby poza wszechświatem materialnym nic nie istniało. Metodologia ta okazała się niezwykle skuteczna, ponieważ tezy nauk przyrodniczych są weryfikowane przez powtarzalne eksperymenty. Sukcesy nauk przyrodniczych doprowadziły niektórych myślicieli do ekstrapolacji założenia metodologicznego „badania prowadzimy tak jakby poza materialnym wszechświatem nic nie istniało” na założenie ontologiczne „nic nie istnieje poza materialnym wszechświatem”. W ten sposób narodził się materializm, niesłusznie nazywany materializmem naukowym. Materializm nie jest nauką, lecz tylko koncepcją metafizyczną, utrzymującą, że wyznacza ona granice racjonalności.

Dlatego zupełnie niesłusznie dzisiejsza nauka oparta właśnie na założeniach materialistycznych przywłaszczyła sobie prawo do wyznaczania granic racjonalności wiary. W rzeczywistości wiara chrześcijańska ma od początku coś wspólnego z nauką, ponieważ jest otwarta na dowody obalające jej twierdzenia lub potwierdzające je². Raymond Rogers, który uważał, że nie należy udowadniać naukowo prawd wiary, zaznaczał jednak, że „rygorystyczne stosowanie metod naukowych wymaga, by wszystkie zaproponowane hipotezy były zweryfikowane jednakowo. Hipotezy zawierające cud nie mogą być odrzucane kategorycznie, ale nie można ich sprawdzić eksperymentalnie”³. Wiedza o świecie gromadzona metodami naukowymi czasami stoi w sprzeczności z prawdami wiary, ale czasami też jest niezgodna z naszym codziennym doświadczeniem. Jedną z takich niezgodności dotyczy względności upływu czasu, który przecież wydaje się być obiektywnym wymiarem wspólnym dla wszystkich procesów fizycznych. Badania naukowe wykazały empirycznie, że czas nie płynie jednakowo zawsze i wszędzie, i że zdarzenia jednoczesne w jednym układzie odniesienia są niejednoczesne w innym.

² Ph.H. Wiebe, *The Promise (and Threat) of the Shroud of Turin*, “Proceedings of the International Workshop on the Scientific Approach to the Acheiropoietos Images”, ENEA Frascati, Italy, 4–6 May 2010 <http://www.acheiropoietos.info/proceedings/WiebeWeb.pdf> (data dostępu: 25.08.2017).

³ R. Rogers, *Comments on the book “The resurrection of the Shroud” by Mark Antonacci* <http://www.shroud.com/pdfs/rogers.pdf> (data dostępu: 21.12.2017).

Wyznania chrześcijańskie trzymające się Tradycji Apostolskiej przyjmują ponadczasowe uobecnienie Ofiary Jezusa w każdej sprawowanej Eucharystii. Ciągłość rozumienia Eucharystii jako realnego Ciała i Krwi Chrystusa można prześledzić od chwili ustanowienia jej w czasie Ostatniej Wieczerzy aż do dnia dzisiejszego⁴. Ponadto na całym świecie odnotowano i zbadano szereg cudów eucharystycznych polegających na przemianie chleba eucharystycznego we fragmenty tkanki serca ludzkiego. Jakie podejście jest bardziej racjonalne: negacja tych zdarzeń na podstawie założenia o nieistnieniu Boga czy też przyjęcie dowodów zebranych metodami naukowymi?

Poniższy artykuł jest próbą racjonalnej analizy zarówno okoliczności Ustanowienia Ostatniej Wieczerzy, jak i Cudu Eucharystycznego, z perspektywy dzisiejszej nauki.

EKSPERTYZA CUDU EUCHARYSTYCZNEGO W SOKÓŁCE

Carhart⁵ zauważa, że współczesna nauka obrała takie podejście, w którym każde zjawisko jest traktowane jako wynik naturalnego powtarzalnego łańcuchu przyczyn i skutków. Zadaniem nauki jest jedynie wykrycie i opisanie naturalnych powiązań przyczynowo-skutkowych za pomocą modeli matematycznych.

Takie podejście jest zmuszone do ignorowania Boga, który jest osobą spoza systemu materialnych przedmiotów. Jest niezależny, suwerenny, i posiada władzę nad naturalnym biegiem zdarzeń. Działanie Boga jest indywidualne, niepowtarzalne, wynika z wolnego wyboru i nie podlega prawom natury – dlatego w sposób naukowy jest niemożliwe do zamodelowania i odtworzenia w warunkach laboratoryjnych. Czy oznacza to, że naukowe metody gromadzenia danych wykluczają możliwość poznania Boga i Jego działania?

Odwrotnie, metodologia naukowa daje możliwość dokładnego zbadania faktów przed dokonaniem cudu oraz po tym wydarzeniu.

⁴ Mor Severius Moses, M. Rucki, M. Abdalla, *Eucharystyczna obecność Chrystusa w rozumieniu liturgicznym Kościoła Antiocheńskiego*, „Liturgia Sacra” 22 (2016) 1, s. 43–67.

⁵ R. Carhart, *Can science regain the ability to include supernatural causes? w: Nauka i wiara. Wyzwania przyszłości*, red. D. Badura, Warszawa 2018, s. 231–246.

Uwzględniając okoliczności cudu, można wnioskować naukowo, czy w grę wchodzi przypadek, nieznanne zjawisko, czy też osobowa ingerencja Boga mającego władzę nad przyrodą.

Procedury badań cudów przewidziane przez Kościół są bardzo wnikliwe i adekwatne do rangi wydarzenia⁶. Należy wyjaśnić, że jeśli chodzi o cuda w procesach beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych, istnieją ściśle określone metody postępowania⁷, ale w przypadku wydarzeń Eucharystycznych takich procedur nie ma⁸. Taki stan rzeczy wyjaśnia fakt, że są to wydarzenia niemożliwe do przewidzenia oraz zbyt rzadkie⁹, i trudno byłoby tu wypracować jakieś specjalne normy postępowania. W przypadku Cudu Eucharystycznego zaobserwowanego w kościele pw. św. Antoniego Padewskiego Sokółce¹⁰ w końcu października 2008 r. została zgromadzona i dokładnie przebadana dokumentacja, włącznie z wynikami ekspertyz naukowych. Ponadto przesłuchano wszystkich koniecznych świadków, by ustalić fakty, jakie miały miejsce przed tym wydarzeniem.

Celem przeprowadzenia ekspertyzy naukowej „materiału złączonego z Komunikantem, zabezpieczonego w kościele parafialnym pw. św. Antoniego Padewskiego w Sokółce” Kuria Metropolitalna w Białymstoku zwróciła się z oficjalną prośbą do specjalistów z dziedziny patomorfologii, profesorów medycyny Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. W dniu 7 stycznia 2009 r. prof. dr hab. Maria E. Sobaniec-Łotowska, zgodnie z zasadami rzetelności naukowej, komisyjnie, w obecności Kanclerza Kurii

⁶ H. Misztal, *Postępowanie w sprawie udowodnienia cudów*, w: *Prawo kanonizacyjne. Instytucje prawa materialnego, zarys historii, procedura*, Lublin 2003, s. 400–438.

⁷ Jan Paweł II, Konstytucja Apostolska *Divinus perfectionis Magister* z 25 stycznia 1983 r., w: *Acta Apostolicae Sedis (AAS)* 1983, 75, s. 349–355; H. Misztal, *Cud w rozumieniu prawa kanonizacyjnego*, w: *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65 rocznicę urodzin*, red. I.S. Ledwoń, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, J. Mastej, A. Pietrzak, Lublin 2007, s. 815–827.

⁸ Kongregacja Nauki Wiary, *Normy postępowania w rozeznawaniu domniemanych objawień i przesłań*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 33 (2012) 6, s. 56–59.

⁹ W katalogu watykańskiej wystawy poświęconej cudom Eucharystycznym (*The Eucharistic Miracles of the World*, Bardstown 2009) wymieniono 132 takie udokumentowane wydarzenia w 20 krajach, najstarsze z nich miało miejsce w III stuleciu.

¹⁰ Z dniem 25 marca 2017 r. w życie wszedł dekret abpa Edwarda Ozorowskiego, metropolity białostockiego, podnoszący kościół kolegiacki pw. św. Antoniego w Sokółce do rangi Sanktuarium Eucharystycznego.

Metropolitalnej ks. prof. Andrzeja Kakareki, pobrała z korporału próbkę obecnego na nim tajemniczego materiału (w chwili pobierania próbki nie było wiadomo jaki to jest materiał). Miał brunatną barwę i był ściśle złączony z zachowanym fragmentem Hostii Przenajświętszej. Następnie została wykonana ekspertyza z pełnym udokumentowaniem zawierającym opis i zdjęcia badanego materiału, wykonane za pomocą mikroskopów optycznych i mikroskopu elektronowego transmisyjnego. Wyniki badań spisano w protokole z dnia 21.01.2009 r. złożonym w Kurii Metropolitalnej Białostockiej. W podsumowaniu umieszczono następujące zdanie: „Przysłany do oceny materiał [...] wskazuje na tkankę mięśnia sercowego, a przynajmniej ze wszystkich tkanek żywych organizmu najbardziej ją przypomina”.

Zwraca na siebie uwagę fakt, że w małej ilości „ślepo”, przypadkowo pobranej próbki tkanki stwierdzono bardzo wiele charakterystycznych pod względem morfologicznym wykładników wskazujących na tkankę mięśnia sercowego. Jednym z takich wykładników jest zjawisko segmentacji, tj. uszkodzenie włókien mięśnia sercowego w miejscu wstawek¹¹ (ang. *intercalated discs*), stanowiących pod względem morfologicznym i funkcjonalnym struktury złożone, najbardziej charakterystyczne dla mięśnia serca¹², oraz zjawisko fragmentacji. Uszkodzenia te były widoczne jako liczne, drobne pęknięcia, jakby cięcia nożem. Takie zmiany powstają jedynie we włóknach niemartwiczych (w przypadku niniejszych badań histologicznych cytoplazma włókien barwiła się hematoksyliną Mayera i eozyną na różowo, miejscami dość intensywnie) i odzwierciedlają szyb-

¹¹ Wstawki są to wyspecjalizowane połączenia międzykomórkowe dotyczące szczytowych i bocznych powierzchni kardiomiocytów, łączące komórki mięśnia sercowego we włókna.

¹² M.S. Forbes, N. Sperelakis, *Intercalated discs of mammalian heart: a review of structure and function*, „Tissue Cell” 17 (1985), s. 605–648; C. Pinali, H.J. Bennett, J.B. Davenport, J.L. Caldwell, T. Starborg, A.W. Trafford, A. Kitmitto, *Three-dimensional structure of the intercalated disc reveals plicate domain and gap junction remodeling in heart failure*, „Biophysical Journal” 108 (2015), s. 498–507; S. Kruś, *Patomorfologia ogólna mięśnia sercowego*, w: *Patomorfologia serca*, red. S. Kruś, Warszawa 1990, s. 97–120; W. Sawicki, W. Malejczyk, *Tkanka mięśniowa*, w: *Histologia*, red. W. Sawicki, Warszawa 2012, s. 265–291.

kie skurcze mięśnia serca w okresie przedśmiertnym, preagonalnym, np. podczas migotania komór¹³.

Ważnym dowodem na to, iż badany materiał jest mięśniem ludzkiego serca, było głównie centralne ułożenie jąder komórkowych w obserwowanych włóknach, co jest dla tego mięśnia zjawiskiem charakterystycznym¹⁴. Na przebiegu niektórych włókien zaobserwowano również obrazy mogące odpowiadać węzłom skurczu. Natomiast w badaniu mikroskopowo-elektronowym widoczne były wyraźne zarysy wstawek i pęczki delikatnych miofibryli.

Obserwowane pod mikroskopem fragmenty tkanki bez wątpienia należą do serca ludzkiego i wyglądają tak, jakby próbka została pobrana z serca żyjącego człowieka w stanie agonii. Mimo woli nasuwa się skojarzenie ze słowami Litanii: „Serce Jezusa, dla nieprawości naszych starte”

Badania patomorfologiczne, z zachowaniem wszelkich zasad sztuki, przeprowadziło niezależnie dwoje ekspertów, zatrudnionych w dwóch odrębnych jednostkach organizacyjnych UMB, ponieważ w nauce obowiązuje zasada weryfikowalności. To, co odkrywa lub obserwuje jeden naukowiec, należy uznać za obiektywny fakt, jeśli inny naukowiec niezależnie zaobserwuje to samo. Wyniki badań uzyskane przez prof. dr hab. Marię E. Sobaniec-Łotowską (z Zakładu Patomorfologii Lekarskiej UMB) i przez prof. dr hab. Stanisława Sulkowskiego (z Zakładu Patomorfologii Ogólnej UMB) są zgodne i wskazują na obecność tkanki serca ludzkiego o określonych zmianach patomorfologicznych. Obydwoje zauważają, że materia, z której składa się komunikant, w warunkach naturalnych, po włożeniu do wody, szybko ulega rozpuszczeniu. Nie nastąpiło to w badanym przypadku. Zaobserwowano natomiast bardziej niezwykły fenomen: tkanka mięśnia sercowego, która pojawiła się na Komunikancie, tworzyła nierozzerwalną strukturę z pozostałym na obwodzie delikatnym rąbkiem białej Hostii. Zjawisko to jest dobrze widoczne nawet makroskopowo, tj. bez użycia powiększeń mikroskopowych. Tak więc stwierdzono wzajemne przenikanie się włókien mięśnia serca ze strukturą Komunikantu. Sposób

¹³ S. Kruś, *Patomorfologia ogólna mięśnia sercowego*, s. 97–120.

¹⁴ B. Young, J.S. Lowe, A. Stevens, J.W. Heath, *Basic tissue types. Muscle*, in: *Weather's Functional Histology. A Text and Colour Atlas*, eds. B. Young et al., Philadelphia 2011, s. 101–121; M. Zabel, *Tkanka mięśniowa*, w: *Histologia. Podręcznik dla studentów medycyny i stomatologii*, red. W. Zabel, Wrocław 2016, s. 109–121.

połączenia tkanki mięśniowej z materiałem Hostii, zdaniem naukowców, wyklucza możliwość ingerencji człowieka w celu sztucznego uzyskania takiego efektu. I co jest ważne, że analizowany przez patomorfologów tajemniczy materiał, który pojawił się na Komunikancie, w całości stanowi tkankę mięśnia sercowego.

Ekspertyzy białostockich patomorfologów miały wpływ na decyzję JE abp. Edwarda Ozorowskiego, Metropolity Białostockiego, by powołać Komisję Kościelną w celu zbadania Wydarzenia Eucharystycznego w Sokółce. Komisja przesłuchała świadków Wydarzenia, przeanalizowała całą sprawę pod kątem teologicznym, sporządziła protokół i wnioski z tego protokołu przedstawiła opinii publicznej. Cała dokumentacja została następnie przesłana do Nuncjatury Apostolskiej w Polsce.

Od chwili, kiedy w październiku 2009 r. został ogłoszony komunikat Komisji Kościelnej, ze środowisk naukowych nie wpłynęło żadne merytoryczne zastrzeżenie co do sposobu pobierania próbki, metodologii przeprowadzonych badań i naukowej wiarygodności wyników ekspertyzy. Należy zatem przyjąć, że – zgodnie z odnotowanym świadectwem wielu osób – przed 19 października 2008 r. badany materiał składał się z cząsteczek chleba typowych dla komunikantów, natomiast po tej dacie w jego strukturze znajduje się znaczna ilość tkanki ludzkiego mięśnia sercowego o charakterystycznej morfologii. Można zatem mówić o naukowym potwierdzeniu nadprzyrodzonej ingerencji Boga, której nie da się odtworzyć w warunkach laboratoryjnych lub opisać modelami matematycznymi.

INTERPRETACJA CUDU EUCHARYSTYCZNEGO W ŚWIETLE OSTATNIEJ WIECZERZY

Biblijne pojęcie cudu nie dotyczy dziwnych, niezrozumiałych zjawisk, a ich związek z działaniem Boga nie jest tylko „przypisaniem” tych zjawisk Bogu. Pojęcie „cud” oznacza przejaw mocy Boga¹⁵ i zazwyczaj następuje po zapowiedzi, że się stanie to lub tamto wbrew prawom natury i woli ludzi sprzeciwiających się Bogu. Każdy cud ma swój konkretny cel,

¹⁵ Grecki wyraz δύναμις tłumaczony jako „cud” oznacza raczej ‘moc, przejaw mocy’, podobnie jak jego aramejski odpowiednik ܥܡܢܐ użyty w *Peszicie*.

a tym celem z reguły jest nawrócenie konkretnych ludzi, którzy widzą cud lub o nim słyszą¹⁶.

Trudno mówić o cudzie, kiedy np. badając próbkę pobraną z kupionego w markecie chleba, zobaczymy pod mikroskopem strukturę kiełbasy. Takiego zjawiska nie da się rozpatrywać w kategoriach cudu. Inaczej wygląda sprawa z Cudem Eucharystycznym. Z punktu widzenia obecnych na Ostatniej Wieczerzy Apostołów słowa Jezusa miały konkretną moc, choć nie były do końca zrozumiałe. Widzieli przecież, że brał do rąk chleb, i słyszeli, że przy tym mówił: „To jest ciało moje”. Z pewnością nie była to sprzeczność przeoczona przez któregokolwiek z Apostołów, skoro odnotowana została w trzech Ewangeliach, i nawet przekazana św. Pawłowi o wiele wcześniej niż zostały spisane Ewangelie¹⁷. Stwierdzony na drodze badań naukowych fakt jest taki, że pobrana i zbadana próbka z Sokółki jednocześnie jest chlebem i fragmentem mięśnia serca ludzkiego z dającymi się wyróżnić cechami opisanymi wyżej. W pewnym sensie, w kontekście wypowiedzi Jezusa można było się spodziewać, że wcześniej czy później nastąpi Cud Eucharystyczny, namacalnie weryfikowalny.

Warto zwrócić uwagę na drobny szczegół dotyczący następstwa wydarzeń. W polskim brzmieniu słów Jezusa Chrystusa powtarzanych w czasie mszy św. mamy chronologiczną kolejność: „to jest ciało Moje” w czasie Wieczerzy, „które będzie wydane” jutro na Golgocie. Jednak tekst grecki może sugerować jednoczesność tych dwóch wydarzeń: „to jest ciało Moje, które za was jest wydawane” (Łk 22,19). Słowo διδόμενον jest imiesłowem strony medialno-pasywnej w czasie teraźniejszym, tak jakby wydawanie Ciała Jezusa odbywało się w tym samym momencie, co łamanie i rozdawanie chleba uczniom. Podobne znaczenie trwania ma grama-

¹⁶ Więcej temat cudów i ich związku z wiarą w artykule M. Rucki, „*I nie bądź niewierzącym*”: żydowskie rozumienie uzasadnionej wiary, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 23 (2015) 1, s. 85–98.

¹⁷ W Liście do Koryntian św. Paweł pisze: „Ja bowiem otrzymałem od Pana to, co wam przekazałem, że Pan Jezus tej nocy, kiedy został wydany, wziął chleb i dzięki uczyniwszy połamał i rzekł: To jest Ciało moje” (1 Kor 11,23–24). List ten był napisany prawdopodobnie wiosną 55 r. (*Pismo święte. Nowy Testament*, Poznań 1999, wprowadzenie na s. 384), ale otrzymanie tej informacji przez św. Pawła musiało nastąpić krótko po jego nawróceniu, w latach 30., a najpóźniej na początku lat 40., kiedy rozpoczął on pracę z chrześcijanami w Antiochii (Dz 11,25–26).

tyczna forma imiesłowowa Ethpaal¹⁸ ܐܘܢܘܢܘܬܐ wyrazu ܐܘܢܘܢ 'dawać', użyta w starożytnym syriackim tłumaczeniu Nowego Testamentu *Peszitta*. Język syriacki jest dialektem języka aramejskiego używanego przez Jezusa i Apostołów¹⁹, co w znacznym stopniu uwiarygodnia relacje Ewangelistów. I choć imiesłów czasu teraźniejszego często nie przedstawia czynności, która byłaby równoczesna z tą oznaczoną przez czasownik główny, to jednak jego odniesienie do czasu jest określane na podstawie kontekstu²⁰. W kontekście ponadczasowej ofiary Jezusa Chrystusa, zgodnie ze słowami wypowiedzianymi w czasie Ostatniej Wieczerzy, Jego ciało było wydawane w tym samym czasie.

Podobna forma gramatyczna zdaje się wskazywać na jednoczesność wylewania krwi Jezusa i sprawowania Ostatniej Wieczerzy. W Ewangelii Marka werset 14,24 brzmi: „Τοῦτό ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ ἐκχυννόμενον”. Wyraz ἐκχυννόμενον jest imiesłowem strony medialno-pasywnej w czasie teraźniejszym: „jest wylewana”, i niektóre polskie tłumaczenia właśnie taką formę preferują²¹. Taka sama forma gramatyczna słowa ἐκχέω powtarza się u Mateusza (26,28), i u Łukasza (22,20), przy czym różny szyk zdania wskazuje na to, że formułka ta nie została po prostu przepisana przez jednego autora od drugiego. Krew Jezusa jest wylewana w chwili podawania uczniom kielicha w czasie ostatniej wieczerzy.

Rozumienie jednoczesności wydarzeń Ostatniej Wieczerzy i Golgoty jest obecne w najstarszych znanych dokumentach chrześcijaństwa

¹⁸ T. Muraoka, *Classical Syriac: A Basic Grammar with a Chrestomathy*, Wiesbaden 2005, s. 41–51.

¹⁹ Języki syryjski wschodni (nestoriański) i zachodni (jakobicki) razem z językiem talmudycznych targumów są uważane za dialekty języka wschodnioaramejskiego, zob. np.: A.F. Majewicz, *Języki świata i ich klasyfikowanie*, Warszawa 1989, s. 40. Powszechnie przyjmuje się, że językiem konwersacji między Jezusem a Apostołami był aramejski, por.: P. Ostański, „Eli, Eli, lema sabachthani” (Mt 27,46). *Aramejskie wyrażenia w greckim tekście Nowego Testamentu*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 30 (2016), s. 215–225.

²⁰ Zob. np. F. Blass, A. Debrunner, F. Rehkopf, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, Göttingen 1990.

²¹ Np. werset Mt 26,28 zawiera słowa: „za wielu przelewana jest” (*Nowy Testament. Ekumeniczny przekład przyjaciół*, Warszawa 2012) lub „za wielu jest wylewana” (*Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem*, Częstochowa 2008).

Orientu. Aramejskojęzyczni chrześcijanie pierwszych wieków w *Peszicie* przełożyli greckie ἐκχυνώμενον na swój język jako ܦܘܠܘܢܐ, forma imiesłowowa Ethpaal od ܦܘܠܐ ‘rozpraszać’²². Kilka wieków później św. Efreem Syryjski (†373), doktor Kościoła Powszechnego, napisał w swoim poemacie *O niekwaszonym chlebie*: „Prawdziwy Baranek wstał i połamał swoje Ciało”²³. Podobnymi słowami posłużył się Cyryllonas, syriacki mnich z Edessy, którego twórczość przypada na koniec IV w. W jednym ze swoich dzieł opisuje on Ostatnią Wieczerzę²⁴, w czasie której Pan „złożył pełną ofiarę. [...] W swych dłoniach trzymał własne Ciało”.

Biorąc pod uwagę, że te dwie sprzeczności – substancja chleba/Ciała i jednoczesność wydarzeń – stawiają w kłopotliwym świetle każdą relację o Ostatniej Wieczerzy, nie da się obronić hipotezy o dodaniu ich do tekstu w czasach późniejszych. Jedynie fakt doświadczenia przez Apostołów niepodważalnego cudu (przejawu mocy Jezusa – δύναμις czy ܥܘܨܡܐ) mógł spowodować, że te oczywiste sprzeczności były od początku przez nich głoszone jako niezaprzeczalna prawda. Z pewnością tym cudem było spotkanie ze zmartwychwstałym Jezusem, które zmieniło życie Apostołów i całe ich dotychczasowe myślenie.

W tym kontekście Cud Eucharystyczny, którego świadkami stała się parafia św. Antoniego w Sokółce, potwierdzony przez profesorów patomorfologii z Uniwersytetu w Białymstoku, jest logicznym znakiem, w sposób konsekwentny potwierdzającym powagę słów Jezusa Chrystusa. Natomiast tkanka serca zmiążdżonego cierpieniem wskazuje na nieustanne realne uobecnianie ofiary Chrystusa w Eucharystii. Pokazuje ona, że słowa Jezusa, zapisane w trzech Ewangeliach i w Pierwszym Liście do Koryntian, nie są pustą deklaracją, metaforą lub symbolem, ani tym bardziej pomyłką lub późniejszym dodatkiem. Są po prostu rzeczywistością.

²² J. Payne-Smith, *A Compendious Syriac Dictionary*, Winona Lake 1998, s. 39.

²³ *Ephrem the Syrian's Hymns on the Unleavened Bread*, translation and introduction by J.E. Walters. Piscataway 2012, s. 87.

²⁴ *Eucharystia pierwszych chrześcijan*, wybór i opracowanie ks. M. Starowieyski, Kraków 1987, s. 200–205.

JEDNOCZESNOŚĆ ZDARZEŃ

Biblia definiuje Boga jako osobę ponadczasową, dla której „tysiąc lat [...] jest jak wczorajszy dzień, który minął, niby straż nocna” (Ps 90,4), i „jeden dzień u Pana jest jak tysiąc lat, a tysiąc lat jak jeden dzień” (2 P 3,8). Czy ma to jakieś przełożenie na materialną rzeczywistość, w której żyjemy?

Fakt upływu czasu jest jednym z najbardziej podstawowych odczuć człowieka. Zdajemy sobie sprawę, że zdążamy od przeszłości, która minęła i w której nic nie możemy zmienić, przez terażniejszość, w której możemy działać, do niepewnej przeszłości. Terażniejszość odczuwamy jako coś konkretnego i realnego. Pamiętamy przeszłość i staramy się przewidzieć przyszłość, żyjemy jednak w terażniejszości. Wydaje się nam, że terażniejszość stale się aktualizuje, dając poczucie upływu czasu. Przyszłość natomiast wydaje się nam nieokreślona i istnieje tylko jako zbiór możliwości. Czujemy, że zawsze posuwamy się w czasie do „przodu” od ustalonej przeszłości do niepewnej przyszłości. Taka struktura czasu jest wbudowana w nasz język, myśli i zachowania. Określa ona sposób, w jaki przeżywamy nasze codzienne życie.

Z introspekcji wiemy, że odczuwane tempo upływu czasu jest w dużym stopniu subiektywne i zależy od stanu naszych emocji. W odróżnieniu od czasu odczuwanego przez nas – czas fizyczny, definiowany jako mierzalny parametr będący miarą przedziału jaki upłynął między zdarzeniami – jest obiektywny. Czas fizyczny mierzymy za pomocą zegarów, urządzeń wykorzystujących stabilne procesy okresowe.

Do początku XX wieku fizycy, podobnie jak ludzie w codziennym życiu, uważali, że czas płynie jednostajnie niezależnie od przestrzeni i zawartej w niej materii. Analiza matematycznego opisu zjawisk elektromagnetycznych, a w szczególności fakt bezwzględnej stałości prędkości światła w próżni, wykazała, że czas i przestrzeń nie mogą być traktowane rozłącznie. Ten zaskakujący wniosek został sformułowany przez Alberta Einsteina w roku 1905 w jego szczególnej teorii względności. Elegancką matematyczną postać nadał mu kilka lat później Hermann Minkowski, wprowadzając pojęcie czasoprzestrzeni²⁵.

²⁵ R. Penrose, *The Road to Reality. A Complete Guide to the Law of the Physics*. London 2004, s. 616.

Nowością było odkrycie, że podział czasoprzestrzeni na czas i przestrzeń zależy do pewnego stopnia od punktu obserwacji (od układu odniesienia). Skutkiem tego dla obserwatorów znajdujących się w różnych miejscach i poruszających się z różnymi prędkościami dane zdarzenie, wbrew naszej intuicji, dla jednego z nich może należeć do przeszłości, a dla drugiego do przyszłości. W szczególnej teorii względności podział na przeszłość, teraźniejszość i przyszłość traci swój bezwzględny charakter. Program nauczania fizyki już na poziomie liceum wprowadza elementy teorii względności wykazując, że „dwa zdarzenia zachodzące w różnych miejscach i jednocześnie w jednym układzie odniesienia [...], są niejednoczesne w innym”²⁶. Fakt, że prędkość światła w próżni jest zawsze niezmienna dla każdego obserwatora, prowadzi do tzw. transformacji Lorentza, z której wprost wynika względność równoczesności zdarzeń. Czyli jednoczesność wydarzeń jest zależna od układu odniesienia.

We wszechświecie istnieje nieskończona liczba układów odniesienia, w których wydarzenia Ostatniej Wieczery i Golgoty zachodzą jednocześnie. Jezus ustanowił Eucharystię w Wieczerniku około 20 godzin przed tym, jak przelał krew na krzyżu. Jednak dla obserwatora, oddalającego się od Ziemi wzdłuż prostej łączącej Wieczernik z Golgotą i w kierunku od Golgoty do Wieczernika, z prędkością np. 10 km/s i znajdującego się w odległości około 69 lat świetlnych od Jerozolimy, te dwa wydarzenia były jednoczesne. Podobnie, dla kapłana dokonującego obecnie konsekrację chleba w pojeździe kosmicznym oddalającym się od Ziemi z tą samą prędkością, w odległości od Ziemi około 60 milionów lat świetlnych, konsekracja odbywałaby się w tym samym momencie, co śmierć Jezusa na krzyżu. Układów odniesienia o takich właściwościach istnieje nieskończenie wiele we wszechświecie. Z punktu widzenia fizyki można powiedzieć, że następstwo czasowe zdarzeń, zależne od układu odniesienia, w pewnym sensie jest czymś drugorzędnym.

W 1915 roku Albert Einstein sformułował doskonałą teorię grawitacji. Teoria ta, tzw. ogólna teoria względności, jest obecnie najlepiej

²⁶ *Fizyka i astronomia dla każdego. Zakres podstawowy dla szkół ponadgimnazjalnych*, red. B. Stagnowska, Kraków 2011, s. 296.

potwierdzoną eksperymentalnie teorią fizyczną²⁷. Ogólna teoria względności redukuje zjawisko grawitacji do ruchu bezwładnego w zakrzywionej czasoprzestrzeni, której zakrzywienie określone jest przez przestrzenny rozkład mas i stan ich ruchu. W rezultacie w pobliżu dużych mas zegary chodzą wolniej niż w punkcie, gdzie grawitacja jest słaba (zjawisko to wykorzystuje się praktycznie w systemach nawigacji satelitarnej, np. GPS)²⁸. W skrajnej sytuacji, kiedy obserwowalibyśmy zegar wpadający do czarnej dziury (np. masywna czarna dziura znajduje się w centrum Drogi Mlecznej), zauważylibyśmy zatrzymanie czasu, co zupełnie nie mieści się w naszym potocznym odczuwaniu nieubłaganego upływu czasu.

Jeśli się określi Boga za Hawkingiem jako „czynnik sprawczy spoza wszechświata”²⁹, wówczas dowolny układ odniesienia może być potraktowany jako punkt widzenia ponadczasowego Pana Boga na naszą rzeczywistość ograniczoną czasem. Ponadto Biblia definiuje Boga jako „wypełniającego niebo i ziemię” (Jr 23,24), czyli znajdującego się w wielu układach odniesienia, albo raczej jako kogoś, w kim mieszczą się wszystkie układy odniesienia (Dz 17,28). Stąd Jezus, będąc Bogiem, mógł powiedzieć, że trzyma w rękach, przełamuje i daje Apostołom do jedzenia swoje Ciało, które właśnie w tym momencie jest wydawane na Golgocie. Jego układ odliczania czasu różnił się od układu Apostołów, i różni się od naszego, ale nadal mieścił się w ramach ustanowionych przez Niego praw fizyki rządzących światem materialnym.

Mimo że nie jest to zgodne z naszym codziennym doświadczeniem upływu czasu, Pan Bóg ma do dyspozycji cały szereg układów odniesienia, w których nasze życie zachodzi jednocześnie z ofiarą Jezusa złożoną na Golgocie – a także w Wieczerniku. Cud przemiany eucharystycznej polega na tym, że Bóg ingeruje w nasz odbiór czasoprzestrzeni i daje nam udział w swojej ponadczasowej rzeczywistości.

²⁷ Zob. np.: J.M. Janowski, *Zagadnienia istnienia i natury czasu w wybranych modelach kosmologicznych*, Warszawa 2016, s. 86.

²⁸ Zob. np.: J. Januszewski, *Systemy satelitarne GPS Galileo i inne*, Warszawa 2006.

²⁹ S.W. Hawking, *The Beginning of Time*, <http://www.hawking.org.uk/the-beginning-of-time.html> (data dostępu: 20.03.2018).

PODSUMOWANIE

Sprawowana msza św. jest urzeczywistnieniem konkretnego zbawczego wydarzenia, a osoby przyjmujące Komunię stają się uczestnikami tego wydarzenia tu i teraz, a jednocześnie tam wtedy. Jednoznacznie wskazuje na to grecki wyraz ἀνάμνησις ‘pamiętka’, który w kontekście semickim oznacza raczej urzeczywistnienie niż wspomnienie³⁰. Takie rozumienie Eucharystii w Kościele było od samego początku, co potwierdzają m.in. listy św. Ignacego z Antiochii (†107). W liście do Kościoła w Smyrnie pisał on o „przeciwnikach myśli Bożej” w sposób następujący: „Powstrzymują się od modlitwy i Eucharystii, gdyż nie wierzą, że Eucharystia jest Ciałem Pana Naszego, Ciałem, które cierpiało za nasze grzechy, i które Ojciec w swej dobroci wskrzesił” (Smyrn. 7,1). Papież Leon Wielki (†461) pisał o manichejczykach, że „niegodnymi usty przyjmują Ciało Pańskie, natomiast uchylają się od picia Krwi naszego odkupienia”³¹. Syriacki teolog Mar Narsaj (†503) podkreślał, że Jezus „nie uczynił z nich symbolu czy podobieństwa, lecz dokładnie Ciało i prawdziwie Krew”³². Syriacki biskup Sewerius znany jako Mojżesz bar Kefas (†903) nawet udowadniał, że dary eucharystyczne „to jest Jego ciało i Jego krew, które są od Dziewicy”³³. Cud Eucharystyczny potwierdza materialnie, że ta rzeczywistość jest czymś więcej niż symboliką lub nawet doznaniem duchowym. Eucharystia jednocześnie jest chlebem i Ciałem Jezusa Chrystusa, tak jak On powiedział to w czasie Ostatniej Wieczerzy.

³⁰ Szczegółowo o znaczeniu wyrazu ἀνάμνησις i jego hebrajskiego i greckiego odpowiednika jest mowa w artykule *Mor Severius Moses*, M. Rucki, M. Abdalla, *Eucharystyczna obecność Chrystusa w rozumieniu liturgicznym Kościoła Antiocheńskiego*, s. 43–67.

³¹ W. Myszor, *Leon Wielki wobec manicheizmu [Leon Wielki, Epistulae: 7, 8 i 15 CP L 1656; Turribius Asturicensis, Epistula ad Idacium CP L 564]*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 49 (2016) 2, s. 283–301.

³² *The Liturgical Homilies of Narsai*, Tom 8, transl. R.H. Connolly, Cambridge 1909, s. 17.

³³ R.H. Connolly, H.W. Codrington, *Two Commentaries on the Jacobite Liturgy*, London 1913, s. 54. Należy odnotować, że taką samą opinię wyrażał Cyryl Aleksandryjski, który był przeciwnikiem doktryny Nestoriusza, zob.: Th. Hainthaler, *Perspectives on the Eucharist in the Nestorian Controversy*, w: *The Eucharist in Theology and Philosophy*, eds. I. Perczel, R. Forrai, G. Gereby, Leuven 2005, s. 3–22.

Dzięki szczególnej teorii względności możemy lepiej zrozumieć jednoczesność wydarzeń Golgoty i Wieczernika, a także ich urzeczywistnienie w każdej sprawowanej mszy św. We wszechświecie istnieje cały szereg układów odniesienia, w których wydarzenia te zachodziły równocześnie. Bóg obejmujący cały wszechświat obejmuje każdy układ odniesienia, jaki tylko możemy obrać w materialnym świecie, a oprócz tego ma własny układ odniesienia. W układzie odniesienia Boga udział w rzeczywistości zbawczej wiernych przyjmujących Komunię w dowolnym czasie i w dowolnym miejscu jest równoczesny z ofiarą złożoną przez Jezusa w Wieczerniku i na Golgocie.

PODZIĘKOWANIE

Autorzy pragną złożyć podziękowania za pomoc w powstaniu niniejszego artykułu: Jego Ekscelencji Księdzu Arcybiskupowi Seniorowi prof. dr hab. Edwardowi Ozorowskiemu, który do 2017 r. pełnił funkcje Metropolity Białostockiego, Jego Ekscelencji Księdzu Arcybiskupowi dr Tadeuszowi Wojdzie, Metropolicie Białostockiemu, Księdzu Kanonikowi Generalnemu, Proboszczowi Sanktuarium Eucharystycznego w Sokółce, Dziekanowi Dekanatu Sokółka Stanisławowi Gniedziejko oraz Siostrze Eucharystce Julii Dubowskiej.

BIBLIOGRAFIA

- Bejda, H., *Cud Eucharystyczny. Sokółka – przesłanie dla Polski i świata*, Kraków 2012.
- Blass, F., Debrunner, A., Rehkopf, F., *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, Göttingen 1990.
- Carhart, R., *Can science regain the ability to include supernatural causes?*, w: *Nauka i wiara. Wyzwania przyszłości*, red. D. Badura, Warszawa 2018, s. 231–246.
- Connolly, R.H., Codrington H.W., *Two Commentaries on the Jacobite Liturgy*, London 1913.
- Ephrem the Syrian's Hymns on the Unleavened Bread*, translation and introduction by J.E. Walters. Piscataway 2012.
- Eucharystia pierwszych chrześcijan*, wybór i opracowanie ks. M. Starowieyski, Kraków 1987.
- Fizyka i astronomia dla każdego. Zakres podstawowy dla szkół ponadgimnazjalnych*, red. B. Stagnowska, Kraków 2011.

- Forbes, M.S., Sperelakis, N., *Intercalated discs of mammalian heart: a review of structure and function*, „Tissue Cell” 17 (1985), s. 605–648.
- Hainthaler, Th., *Perspectives on the Eucharist in the Nestorian Controversy*, w: *The Eucharist in Theology and Philosophy*, eds. I. Perczel, R. Forrai, G. Gereby, Leuven 2005, s. 3–22.
- Hawking, S.W., *The Beginning of Time*, <http://www.hawking.org.uk/the-beginning-of-time.html> (data dostępu: 20.03.2018).
- Jan Paweł II, Konstytucja Apostolska *Divinus perfectionis Magister* z 25 stycznia 1983 r., w: *Acta Apostolicae Sedis (AAS)* 1983, 75, s. 349–355.
- Janowski, J.M., *Zagadnienia istnienia i natury czasu w wybranych modelach kosmologicznych*, Warszawa 2016.
- Januszewski, J., *Systemy satelitarne GPS Galileo i inne*, Warszawa 2006.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Normy postępowania w rozeznawaniu domniemanych objawień i przesłań*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 33 (2012) nr 6, s. 56–59.
- Kruś, S., *Patomorfologia ogólna mięśnia sercowego*, w: *Patomorfologia serca*, red. S. Kruś, Warszawa 1990, s. 97–120.
- Majewicz, A. F., *Języki świata i ich klasyfikowanie*, Warszawa 1989.
- Misztal, H., *Cud w rozumieniu prawa kanonizacyjnego*, w: *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65 rocznicę urodzin*, red. I.S. Ledwoń, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, J. Mastej, A. Pietrzak, Lublin 2007, s. 815–827.
- Misztal, H., *Postępowanie w sprawie udowodnienia cudów*, w: *Prawo kanonizacyjne. Instytucje prawa materialnego, zarys historii, procedura*, Lublin 2003, s. 400–438.
- Mor Severius Moses, Rucki M., Abdalla M., *Eucharystyczna obecność Chrystusa w rozumieniu liturgicznym Kościoła Antiocheńskiego*, „Liturgia Sacra” 22 (2016) 1, s. 43–67.
- Muraoka, T., *Classical Syriac: A Basic Grammar with a Chrestomathy*, Wiesbaden 2005.
- Myszor, W., *Leon Wielki wobec manicheizmu [Leon Wielki, Epistulae: 7, 8 i 15 CP L 1656; Turribius Asturicensis, Epistula ad Idacium CP L 564]*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 49 (2016) 2, s. 283–301.
- Nowy Testament. Ekumeniczny przekład przyjaciół*, Warszawa 2012.
- Ostański, P., „Eli, Eli, lema sabachthani” (Mt 27,46). *Aramejskie wyrażenia w greckim tekście Nowego Testamentu*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 30 (2016), s. 215–225.
- Payne-Smith, J., *A Compendious Syriac Dictionary*, Winona Lake 1998.
- Penrose, R., *The Road to Reality. A Complete Guide to the Law of the Physics*. London 2004.
- Pinali, C., Bennett, H.J., Davenport, J.B., Caldwell, J.L., Starborg, T., Trafford, A.W., Kitmitto, A., *Three-dimensional structure of the intercalated disc reveals plicate domain and gap junction remodeling in heart failure*, „Biophysical Journal” 108 (2015), s. 498–507.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem*, Częstochowa 2008.

- Rogers, R., *Comments on the book "The resurrection of the Shroud" by Mark Antonacci* <http://www.shroud.com/pdfs/rogers.pdf> (data dostępu: 21.12.2017).
- Rucki, M. „*I nie bądź niewierzącym*”: żydowskie rozumienie uzasadnionej wiary, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 23 (2015) 1, s. 85–98.
- Sawicki, W., Malejczyk, W., *Tkanka mięśniowa*, w: *Histologia*, red. W. Sawicki, Warszawa 2012, s. 265–291.
- The Eucharistic Miracles of the World*, Bardstown 2009.
- The Liturgical Homilies of Narsai*, tom 8, transl. R.H. Connolly, Cambridge 1909.
- Wiebe, Ph. H., *The Promise (and Threat) of the Shroud of Turin*, “Proceedings of the International Workshop on the Scientific Approach to the Acheiropietos Images”, ENEA Frascati, Italy, 4–6 May 2010 <http://www.acheiropietos.info/proceedings/WiebeWeb.pdf> (data dostępu: 25.08.2017).
- Young, B., Lowe, J.S., Stevens, A., Heath, J.W., *Basic tissue types. Muscle*, in: *Weather's Functional Histology. A Text and Colour Atlas*, eds. B. Young et al., Philadelphia 2011, s. 101–121.
- Zabel, M. *Tkanka mięśniowa*, w: *Histologia. Podręcznik dla studentów medycyny i stomatologii*, red. W. Zabel, Wrocław 2016, s. 109–121.